

Jaarverslag Stichting Naar buiten! 2025

www.naarbuitenleiden.nl

maart 2026

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
1. Over Naar buiten!.....	3
1.1 Aandacht voor lage SES.....	3
1.2 Missie/visie.....	3
2. Activiteiten.....	5
2.1 Familieactiviteiten.....	5
2.1.1 Activiteiten Slaagwijk/Merenwijk.....	5
2.1.2 Buitenbeestfeest.....	7
2.1.3 Fiets en Food route.....	7
2.2 Onderwijsactiviteiten.....	8
2.2.1 Lekker buiten leren.....	8
2.2.2 Naar buiten! dagen.....	9
2.2.3 De boer op.....	10
2.2.4 Water in je wijk.....	10
2.2.5 Kinderboerderijlessen.....	11
2.2.6 Themadagen onderwijs.....	11
2.2.7 Gastlessen op aanvraag.....	12
2.2.8 KlimaatKlas.....	13
2.2.9 Lessen Keet.....	14
2.3 Buitenschools aanbod.....	15
2.3.1 Mee naar zee.....	15
2.3.2 Clean SUP.....	16
2.3.3 Natuuractiviteiten welzijnsorganisaties.....	16
2.3.4 Kennismakingsprogramma Verwonder om de Hoek.....	17
2.4 Netwerk en organisatie.....	17

Inleiding

Dit jaarverslag van Naar buiten! (Nb!) beschrijft welke activiteiten de stichting heeft gerealiseerd in 2025. Zowel voor families, als voor het basisonderwijs en voor welzijnsorganisaties heeft Nb! bijna 7.000 kinderen weten te bereiken met natuuractiviteiten. Een aantal waar we trots op zijn, want al deze kinderen en hun ouders/verzorgers of leerkrachten hebben ontdekt: 'Buiten beleef je altijd iets bijzonders!'. Van de kriebelbeestjes op het schoolplein tot de herkomst van voedsel op de boerderij en van het leven in de sloot tot aan een expeditie naar de zee. Nb! zorgt ervoor dat vele Leidse kinderen de natuur ontdekken en beleven!

1. Over Naar buiten!

Nb! wil kinderen stimuleren vaker naar buiten te gaan en doet dit door het organiseren van natuuractiviteiten voor basisscholen, families en welzijnsorganisaties. We richten ons met name op de lage SES (sociaal economische status) doelgroep omdat zij van huis uit minder vaak de natuur opzoeken. Terwijl spelen in de natuur niet alleen heel leerzaam maar ook gezond is! Het groen binnen en buiten de stad kan bijdragen aan meer bewegen en een gezondere leefstijl.

Nb! heeft een makelaarsfunctie en brengt vraag en aanbod samen, op het gebied van duurzaamheidseducatie en natuurbeleving voor kinderen in de basisschoolleeftijd. Dit doen we met een flexibele schil van ervaren ZZP-ers en een groot netwerk van deskundige en betrokken vrijwilligers. We stimuleren kinderen en hun ouders/verzorgers of begeleiders/leerkrachten, om het hele jaar door op ontdekking te gaan in de natuur.

Nb! bestaat sinds 2018 als stichting en vervult de rol van NME/NDE centrum in de gemeente Leiden. De gemeente is nauw betrokken als adviseur en heeft in de loop der jaren steeds meer taken aan de stichting overgedragen. De financiering is echter beperkt, waardoor de stichting genoodzaakt is zelf het grootste deel van de financiële middelen te werven.

1.1 Aandacht voor lage SES

Nb! heeft extra aandacht voor kinderen uit de doelgroep met een lage Sociaal Economische Status (SES). Zij komen weinig in aanraking met de natuur en juist hen willen we een mooie buitenbeleving bieden. Om deze doelgroep te bereiken wordt intensief samengewerkt met welzijnsorganisaties, zoals SOL Leiden en Inluzio. Ook vindt een groot deel van de familie activiteiten plaats in de lage SES wijken, om de drempel voor deze doelgroep zo laag mogelijk te maken.

1.2 Missie/visie

Buiten beleef je altijd iets bijzonders!

Nb! brengt kinderen en hun ouders/verzorgers uit de Leidse regio in aanraking met groen in de buitenruimte. Wij maken hen nieuwsgierig naar de natuur en stimuleren een positieve houding ten aanzien hiervan. Door kennis over, betrokkenheid bij en vooral plezier maken in het groen.

Nb! betreft kinderen spelenderwijs meer bij hun eigen leefomgeving en laat hen kennismaken met het buitengebied. We hopen dat zij hierdoor, als wereldburgers en toekomstige consumenten, meer zorg zullen dragen voor de natuur.

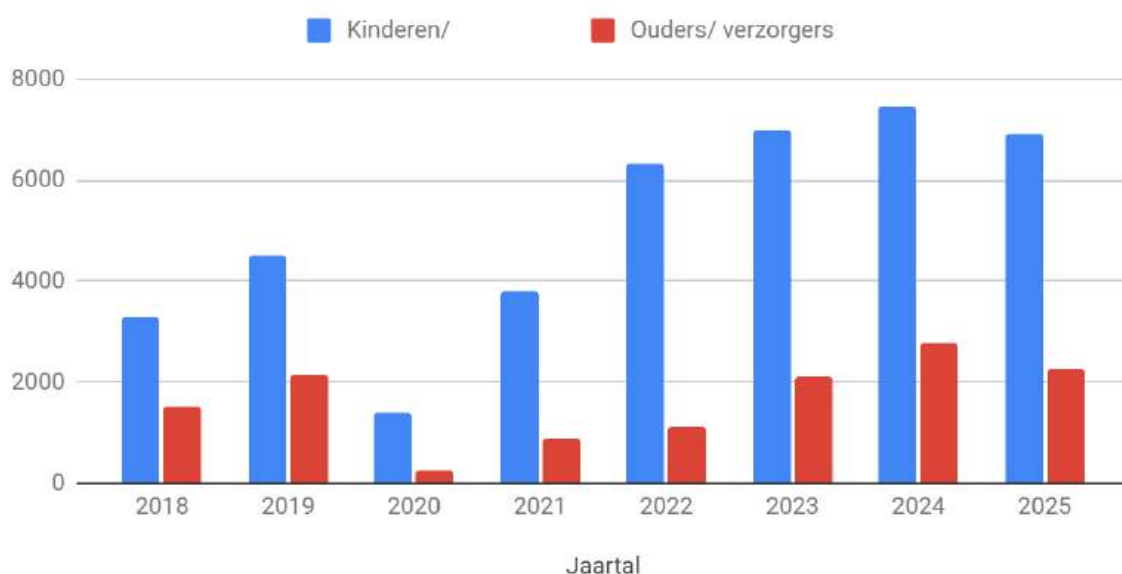
Nb! enthousiasmeert kinderen en hun ouders/verzorgers of begeleiders/leerkrachten om de groene locatie later nog eens te bezoeken.

Onze activiteiten stimuleren een gezonde ontwikkeling en leefstijl. We realiseren deze missie steeds in samenwerking met partners. Daarom zijn we altijd op zoek naar nieuwe samenwerkingen, projecten en partners. Partners zijn van cruciaal belang bij het organiseren van onze onderwijsactiviteiten, projecten en evenementen.

Door middel van onze projecten versterken we de relatie stad – platteland, bevorderen we kennis over een gezonde levensstijl en verbinden we vraag en aanbod op het gebied van natuur- en duurzaamheidseducatie.

In onderstaand overzicht is ons bereik van de afgelopen jaren in beeld gebracht.

Kinderen/ leerlingen en Ouders/ verzorgers

2. Activiteiten

Het jaarverslag is opgesteld in de onderverdeling die Nb! aanhoudt, namelijk in doelgroepen: families, onderwijs en buitenschools.

2.1 Familieactiviteiten

2.1.1 Activiteiten Slaaghwijk/Merenwijk

Doel: Kennismaken met de boerderij, en herkomst van voedsel en de natuur in en rond de stad.

Kinderen en hun ouders enthousiasmeren om de groene locatie later nog eens te bezoeken.

Doelgroep: families met kinderen van 2 t/m 12 jaar

Bijdrage deelnemers: geen, gratis toegang

Beoogd resultaat: 1.200 kinderen

Gerealiseerd bereik: 1.373 kinderen

De kinderboerderij heeft zelf geen educatie-medewerkers, alleen diervverzorgers. Daarom speelt Nb! een belangrijke rol in de educatie op deze locatie en organiseerden wij gezamenlijk een aantal evenementen en speurtochten voor families. De kinderboerderij grenst aan een lage SES wijk, waardoor er vaak veel kinderen uit die doelgroep de activiteiten bezoeken. In 2025 hebben we onderstaande activiteiten gerealiseerd:

-Schapenscheerfeest

Doelgroep: families met kinderen van 1 t/m 12 jaar

Beoogd resultaat: 500 kinderen

Gerealiseerd bereik: 800 kinderen

Datum: 17 mei

Net als vorige jaren verzorgde Nb! educatieve activiteiten tijdens het scheren van de schapen. De kinderen konden o.a. flaken, kaarden en weven. Op deze manier brachten we het proces 'Van schaap tot deken' in beeld.

-Kabouterpad

Beoogd resultaat: 250 deelnemers, onderhoud huidige route

Gerealiseerd bereik: 438 kinderen en 224 volwassenen

Doelgroep: Peuters en kleuters met ouders

Periode: Hele jaar door

Het kabouterpad is een speurtocht voor peuters en kleuters. Ouders kunnen deze tocht zelfstandig met hun kinderen lopen. Het kabouterpad bij Kinderboerderij Merenwijk heeft 25 beschilderde kabouterpalen. Bij 10 kabouters doen de kinderen een natuuropdracht uit een boekje. Bij het Theehuis de Trotse Pauw op de kinderboerderij kunnen deelnemers vooraf aan de tocht voor een klein bedrag een boekje en een knapzak kopen. Hierin zitten materialen zoals een vogelzoekkaart en/of een sporenzoekkaart. Omdat het park er in verschillende seizoenen anders uitziet, hebben we twee edities van het kabouterpad: Herfst- & Winterkriebels en Lente- & Zomerkriebels.

-NIEUW Kabouterfeest Kinderboerderij

Beoogd resultaat: 200 deelnemers

Gerealiseerd bereik: 120 kinderen en 100 ouders

Doelgroep: families met kinderen tot 7 jaar

Datum: 24 september

In 2025 organiseerden we voor het eerst het Kabouterfeest voor families met peuters en kleuters. Naar voorbeeld van het schapenscheerfeest waren er die middag 8 natuuractiviteiten te doen in het thema herfst en kabouters. Het was een zeer geslaagd evenement, dat we graag in 2026 herhalen.

-WinterWonderTocht via app

Beoogd resultaat: 200 deelnemers

Gerealiseerd bereik: 15 deelnemers

Doelgroep: families met kinderen vanaf 7 jaar

Periode: dec-jan

In 2024 hebben we een nieuwe activiteit gelanceerd, namelijk de WinterWonderTocht. Tijdens de kerstvakantie konden kinderen samen met hun ouders de tocht lopen door het Merenwijckpark! Vooraf kunnen zij de gratis app IziTravel downloaden en de tocht vervolgens op hun eigen moment gaan lopen.

Het thema was 'circulair' en door de vragen maakten kinderen op speelse wijze kennis met het hergebruik, composteren en het scheiden van afval. Als ze tijdens de tocht alle letters op het antwoordveld juist hadden ingevuld, konden ze de slagzin afmaken en het antwoordformulier weer inleveren bij de Trotse Pauw, in ruil voor warme chocolademelk! Na veel voorbereiding en promotie bleef het aantal deelnemers helaas laag. In de periode waarin de tocht te volgen was, bleek het elke dag koud, grijs en regenachtig. Waarschijnlijk heeft dit een grote rol gespeeld. O.a. Kidsproof is ingezet om de WinterWonderTocht te promoten en zij merkten aan hun views dat de belangstelling achterbleef. Ze hebben de tocht ruim 22.900 keer getoond, er is 564x op geklikt. Zij hebben het bericht ook 3 verschillende dagen op hun socials geplaatst en ze hebben het bij Omroep West op de radio genoemd in het programma UIT. Kidsproof vertelde dat ze deze trend ook zagen voor andere buitenactiviteiten in die periode. Het weer nodigde niet uit om naar buiten te gaan.

2.1.2 Buitenbeestfeest

Doel: Families in lage SES wijken betrekken bij de groene buitenruimte in hun wijk, d.m.v. natuur-, cultuur- en beweegactiviteiten in een wijkpark.

Thema: Buitenles in de buurt

Doelgroep: families en buitenschoolse groepen met kinderen van 4 t/m 12 jaar

Beoogd resultaat: 250 kinderen per evenement (excl. ouders/verzorgers) totaal 3 evenementen 750 kinderen. Ouders/verzorgers: 500

Gerealiseerd bereik: totaal 500 kinderen en 355 ouders/verzorgers

Vrijwilligers: 15 per evenement

Bijdrage deelnemers: geen (gratis toegang)

Locatie: Stevenspark, Tuin van Noord, Park Matilo. Dit zijn groene gebieden in aandachtswijken.

Partners: Kidsproof, SOL Leiden, Incluzio, BplusC, Natuur om de hoek, en diverse educatieve aanbieders

Data: 25 mei Stevenspark, 29 juni Tuin van Noord, 21 september Matilo

Het [Buitenbeestfeest](#) voor de hele familie vond weer plaats in het groen dicht bij diverse aandachtswijken. Deelnemers maken hierdoor kennis met het groen dicht bij huis. Het evenement is laagdrempelig en gratis en wordt georganiseerd met lokale partners uit de betreffende wijk. Denk aan culturele partners, buurtsportcoaches, schooltuinen, scouting enz. Ook de gemeente Leiden is nauw betrokken bij het evenement en daar waar mogelijk worden links gelegd met het gemeentelijke beleid. Zo waren er bijvoorbeeld activiteiten gericht op biodiversiteit en een gezonde leefstijl. Per evenement gaan we uit van 4 activiteiten die voorbereid en begeleid worden door ZZP-ers. Daarnaast worden er activiteiten begeleid door vrijwilligers en worden er activiteiten aangeboden vanuit diverse partners, dit zijn ook vaak vrijwilligers. Iedereen die zich vrijwillig inzet, ontvangt van ons een cadeaubon als vergoeding/bedankje. Van dit project wordt ook een uitvoerige evaluatie geschreven die op aanvraag beschikbaar is.

2.1.3 Fiets en Food route

Doel: De stad-platteland verbinding vergroten en kennismaken met streekproducten

Doelgroep: families en buitenschoolse groepen zoals vakantieschool

Beoogd bereik begeleide routes: 3 x 20 deelnemers en zelfstandige deelnemers via de website: 250 kinderen en 250 ouders/verzorgers.

Gerealiseerd bereik: 1 aug met 5 kinderen en 2 volwassenen begeleide route, de route is op de website 1.605 keer bekeken.

Periode: het hele jaar rond

Bijdrage deelnemers: geen, gratis aanbod

Partners: Zorg en Zekerheid, Brasserie Groep, Gemiva, SOL Leiden en diverse boerderijen en ondernemers

De Fiets en Food routes, van 8 en 25 km, lopen dwars door de eeuwenoude Boterhuispolder. Families en groepen van welzijnsorganisaties maken onderweg kennis met de natuur rond Leiden en met ondernemers in het gebied die verschillende streekproducten produceren. De route is altijd gratis te vinden via onze website, en drie keer per jaar bieden we een begeleide tocht i.s.m. een welzijnsorganisatie. Op die momenten, wordt op elke locatie onderweg een extra activiteit aangeboden zoals boeren ijs proeven, of bijenhôtels maken. Omdat het vanuit SOL steeds lastig blijkt om voldoende deelnemers voor de begeleide routes te werven, worden deze na evaluatie niet meer opgenomen in het jaarplan voor 2026. Wel zijn we in overleg met andere partijen om (het beheer van) de routes over te nemen zodat ze blijven bestaan.

Meer info: www.naarbuitenleiden.nl/familie-fiets-food

2.2 Onderwijsactiviteiten

2.2.1 Lekker buiten leren

Doel: Leerlingen meer betrekken bij de natuur in hun directe omgeving. Zowel leerlingen als leerkrachten maken optimaal gebruik van de groene (leer)omgeving van de school waarbij de (groene) schoolpleinen en de natuur dichtbij de school worden ingezet.

Beoogd resultaat: op ca. 8 scholen elk seizoen een activiteit voor ca. twee klassen totaal 64 activiteiten = 400 leerlingen

Gerealiseerd bereik: 7 scholen met totaal 675 leerlingen volgden 2 of 3 seizoens lessen

Doelgroep: leerlingen groep 1 t/m 4

Vrijwilligers: 1

Kosten voor school: € 35 euro per les

Periode: hele jaar rond

Meer info: [Verwonder om de Hoek - Lekker buiten leren](#)

Tijdens Lekker buiten leren wordt er elk seizoen een begeleide buitenactiviteit aangeboden op en rond het schoolplein. Dit is niet alleen om de leerkracht te ontlasten, maar ook om een nieuwe impuls te geven aan het buiten lesgeven. Elk seizoen is er een nieuwe activiteit waar de leerkracht zelf geen voorbereiding aan heeft maar wel inspiratie uit kan halen. Zowel versteende schoolpleinen als groene schoolpleinen bieden mogelijkheden voor buitenlessen. Te denken aan (kriebel)beestjes zoeken, overwinteren van dieren, bomen en struiken, zaden, biodiversiteit, slakken en wormen, afval, kruiden en nog veel meer.

Per klas zetten we een of twee ZZP-ers in. Het is de afgelopen jaren noodzakelijk gebleken om sommige lessen met twee docenten te begeleiden, m.n. op scholen in lage SES wijken. Hierdoor kan er in kleinere groepjes gewerkt worden en krijgen de leerlingen de aandacht die nodig is. Het komt ook voor dat ouders actief meedoen, waardoor er in kleine groepjes gewerkt kan worden. Dit jaar heeft de Korte Vlietschool (speciaal basisonderwijs) kennis gemaakt met Lekker buiten Leren. Zij starten in het kalenderjaar 2026 met een aantal lessen voor de kleuter- en onderbouw.

2.2.2 Naar buiten! dagen

Doelgroep: groep 5/6 van het basisonderwijs

Kosten voor school: € 5,- per leerling (€ 6,- als de klas ook een middagprogramma wil)

Beoogd resultaat: 650 leerlingen

Gerealiseerd bereik: 567 leerlingen en 101 PABO-studenten

Vrijwilligers: 6 en 120 Pabo-studenten

Periode: mei - juni

Partners: Hogeschool Leiden, IVN Leidse regio, Leiden Biodiversity Network, Tuin van de smid, kinderboerderij Merenwijk, Verwonder om de hoek

We boden leerlingen ook dit jaar weer een leuke en leerzame buitendag, waarbij ze kennismaakten met verschillende aspecten van de natuur. Ze worden, bijvoorbeeld tijdens de natuurontdektocht, ondergedompeld in de natuur en geënthousiasmeerd om de groene locatie later nog eens te bezoeken.

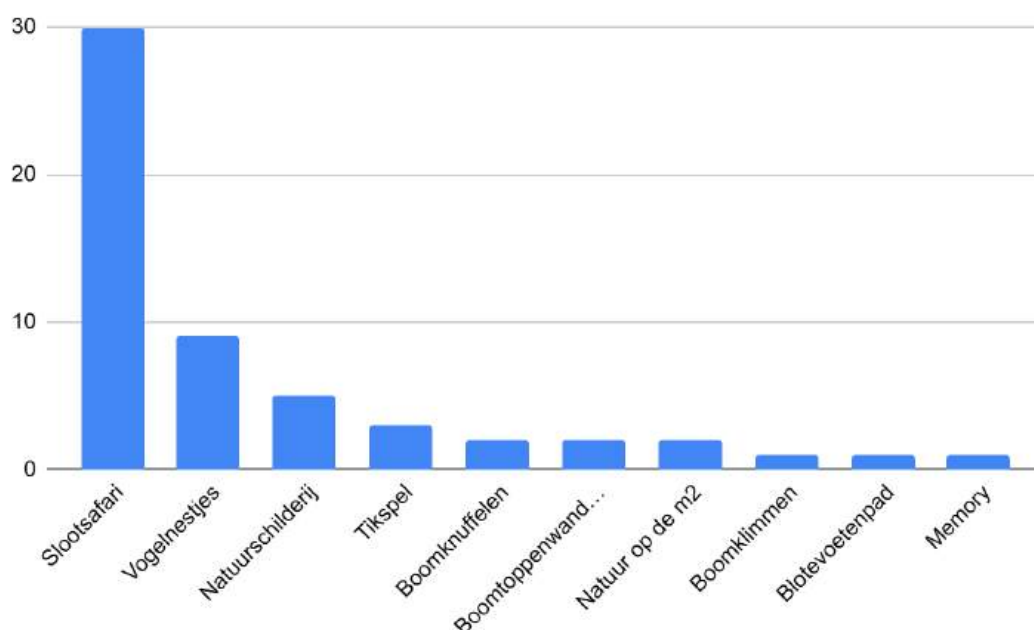
Deze weken vinden plaats in samenwerking met vrijwilligers van IVN Leidse regio en eerstejaars Pabo-studenten van Hogeschool Leiden. In 2025 vonden de Nb! dagen voor de 12e keer plaats. Op basis van de interesse en de ligging van deze scholen, organiseren we twee weken in Cronesteyn en een week in de Merenwijk. Dit jaar was ook [KEET](#) aanwezig van de gemeente Leiden met activiteiten rondom klimaatverandering en stadsnatuur.

Tijdens de Naar buiten! dagen: Je eigen pijl en boog maken van wilgentakken en natuurlijk leren schieten en meedenken over de inrichting van de stad en klimaatadaptatie met De Watertafel

Ook deden de leerlingen mee aan het citizen science-project [Expeditie Stadsnatuur](#) van Leiden Biodiversity Network. Het doel hiervan was om zo veel mogelijk soorten te registreren via Obs Identify om zo een beeld te krijgen van de biodiversiteit in Leiden. De activiteiten op de Naar buiten! dagen zijn gebaseerd op ontdekkend leren en sluiten aan op de kerndoelen 39, 40 en 41 uit het leergebied 'Oriëntatie op jezelf en de wereld'.

In 2025 hebben we de Natuurontdektocht geëvalueerd; studenten vulden samen met de kinderen een evaluatieformulier in. Het formulier werd 41 keer ingevuld. Ruim 63% van de groepjes gaf de tocht de maximale 5 sterren, de overige groepjes gaven 4 sterren. De populairste activiteit onderweg was de slootsafari, bleek uit de vraag welke activiteit(en) ze het allerleukst vonden.

Meer info: [Verwonder om de Hoek - Naar buiten! dagen - Merenwijk](#)

2.2.3 De boer op

Doel: Leerlingen leren over de herkomst van (lokaal) voedsel en doen kennis op over het boerenleven.

Doelgroep: PO groep 1 t/m 8 en VO 1e en 2e klas

Beoogd resultaat: 15 schoolklassen à +/- 25 leerlingen = 375

Gerealiseerd bereik: 15 schoolklassen, 416 leerlingen en 15 leerkrachten/begeleiders

Periode: april t/m oktober

Kosten voor school: € 45,-

Partners: Jong leren eten, lokale boeren

Nb! coördineert in opdracht van ZuivelNL de boerderijeducatie in de Leidse regio. Zij subsidiëren alleen boerderijbezoeken van groep 3 t/m 8 bij zuivelproducenten.

Nb! wil ook kleutergroepen en VO-klassen de kans geven om deel te nemen voor hetzelfde, gereduceerde tarief, omdat we merken dat daar behoefte aan is. En ook het bezoeken van biologische boeren willen we voor hetzelfde budget aan kunnen bieden. Voor deze uitzonderingen hebben wij wederom subsidie van Fonds 1818 ontvangen.

Meer info: [Verwonder om de Hoek - Boerderijeducatie Naar buiten!](#)

2.2.4 Water in je wijk

Doel: Leerlingen ontdekken de biodiversiteit en de daarmee samenhangende waterkwaliteit rond de school. Zij leren waar te nemen en onderzoek te doen.

Beoogd resultaat: 6 klassen = 150 leerlingen

Doelgroep: basisschoolleerlingen van groep 7 en 8

Periode: juni - okt

Gerealiseerd bereik: 2 verschillende scholen met totaal 4 klassen. En een speciaal onderwijs school met 6 kleine klassen. Totaal 195 leerlingen

Vrijwilligers: 2

Kosten per groep: € 60

Tijdens Water in je Wijk onderzoeken leerlingen de natuur dicht bij huis. Welke dieren leven in de stadswateren en hoe kun je ze helpen te overleven. Een onderzoek naar het leven in het water is altijd een verrassing en leerlingen vissen enthousiast met hun schepnet om nog meer soorten te vinden. Onder leiding van een deskundige worden de gevonden dieren en planten op naam gebracht zodat er een rapport ontstaat van de soortenrijkdom in het water op die locatie. De leerlingen geven aan de hand daarvan hun oordeel over de waterkwaliteit ter plekke: slecht, matig, redelijk of goed. De onderzoekslocatie wordt zo veel mogelijk in de buurt van de school gezocht.

2.2.5 Kinderboerderijlessen

Doel: Leerlingen maken kennis met de dieren op de kinderboerderij, ontdekken wat deze dieren nodig hebben tijdens de verschillende seizoenen en hoe wij er met elkaar goed voor kunnen zorgen.

Beoogd resultaat: 100 lessen a 25 leerlingen 2.500

Doelgroep: groep 1 t/m 4

Gerealiseerd bereik: 76 lessen en 1.843 leerlingen

Vrijwilligers: 4

Kosten per groep: € 35,-

Data:

Dieren op stal: 15 t/m 31 januari

Dieren in het voorjaar: 5 maart t/m 4 april

Werken op de boerderij: 22 mei t/m 5 juni

Dieren in de wei: 11 t/m 25 juni

Gemeente Leiden, afdeling Natuur en Duurzaamheidseducatie (NDE), bood al jaren lessen aan over dierenwelzijn op de kinderboerderij in de Merenwijk. In 2023 vond de overdracht plaats en in 2024 nam Nb! deze lessen volledig over. Het gaat daarbij om de lessen:

-Dieren op stal, in januari/februari: door middel van uitleg, opdrachten, raadsels en materialen ontdekken de leerlingen hoe de dieren verzorgd worden, wat ze eten en hoe hun winterverblijf eruit ziet.

-Dieren in het voorjaar, in maart/april: tijdens de les ontdekken de leerlingen het gedrag van jonge dieren en hoe zij zelf met deze beestjes om kunnen gaan.

-Dieren in de wei in, in juni: tijdens deze les ontdekken de leerlingen hoe de dieren in de wei leven. Aan de hand van het verhaal van Kaatje Kauw bezoeken de leerlingen verschillende boerderijdieren. Daarbij is er aandacht voor het gedrag, de eigenschappen, de verzorging, het voedsel en de... poep.

- Werken op de boerderij, in mei: leerlingen gaan aan de slag op de boerderij en helpen mee met dierenhokken uitmesten en voeren. Deze les is vooral bestemd voor klassen uit het speciaal onderwijs en wordt uitgevoerd door een medewerker van de kinderboerderij. De coördinatie en planning ligt in handen van Nb!

2.2.6 Themadagen onderwijs

Er zijn elk jaar enkele landelijke thema's voor het onderwijs (dagen of weken) waar Nb! graag bij aansluit. Nb! wil scholen stimuleren hieraan deel te nemen door hen gratis gastlessen aan te bieden.

Buitenlesdag

Beoogd resultaat: 8 klassen a 25 leerlingen = 200 leerlingen

Gerealiseerd bereik: 9 klassen van 3 verschillende scholen = 200 leerlingen

Doelgroep: groep 1 t/m 8

Periode: de week van 8 april

Het doel van de Buitenlesdag is om leerkrachten te verleiden om het hele jaar door vaker buiten onderwijs te geven. In de week van de Nationale Buitenlesdag willen we scholen in de regio zoveel mogelijk gastlessen aanbieden op en rond het schoolplein. Dit doen we door krachten te bundelen met de afdeling Natuur- en Duurzaamheidseducatie van Gemeente Leiden. De NDE adviseur van de gemeente zorgt voor promotie van de Buitenlesdag activiteiten in de adviesgesprekken. De inhoud van de lessen wordt bepaald door het thema dat landelijk gekozen wordt. Meer informatie: [Elke dag is buitenlesdag](#).

Dit jaar deed ook een Speciaal Onderwijs school mee, de Korte Vlietschool. Wethouder Ashley North was daar aanwezig en nam deel aan de buitenles.

Kraanwaterdag

Beoogd resultaat: alle klassen van 1 school

Gerealiseerd bereik: -

Doelgroep: groep 1 t/m 8

Datum: 24 september

Kraanwater is een gezonde én duurzame dorstlesser. Daarover gaan de lessen op de nationale Kraanwaterdag. In 2025 organiseert Nb! voor de vierde keer Kraanwaterdag op een Leidse school. Ieder jaar kiezen we i.s.m. SOL Netwerk Leiden een school in een wijk met een lage SES. Helaas is deze samenwerking in 2025 niet tot stand gekomen. Waarschijnlijk door veel personele wisselingen en uitval bij SOL Netwerk.

Kinderboekenweek

Doelgroep: groep 1 t/m 8

Beoogd resultaat: 100 leerlingen (2 dagen, 2 klassen per dag)

Gerealiseerd bereik: 27 leerlingen van groep 4

Periode: begin okt

De Academische Pabo van Hogeschool Leiden is in 2024 gestart met een nieuw curriculum. Zij kunnen niet langer deelnemen aan de Nb! dagen in juni van hun eerste jaar, omdat het thema 'natuur' nu gepland staat in het najaar (hun tweede studiejaar). In 2025 zouden we een pilot doen met twee klassen van deze Pabo-studenten. Helaas heeft de Academische Pabo de samenwerking niet doorgezet omdat deze niet in het programma paste.

Daardoor moesten we korte van tevoren een andere invulling van deze activiteit bedenken, waarmee we helaas slechts 1 klas hebben ontvangen. Met hen zijn we op NatuurAvontuur gegaan in het Merenwijkpark, aansluitend bij het thema van de kinderboekenweek: 'Vol avontuur!'

2.2.7 Gastlessen op aanvraag

FBI gastlessen

Doel: Leerlingen ontdekken het belang van bomen in de stad

Beoogd resultaat: nvt

Gerealiseerd bereik: 4 lessen, 90 leerlingen

Doelgroep: Groep 7 en 8

Planning: mei t/m okt

Meer info: Gastles: FBI agent

De gemeente Leiden wilde graag extra aandacht vestigen op de Boomfeestdag, boomverzorging en bomen in het algemeen en heeft in 2024 extra budget toegekend voor 10 gratis gastlessen. Daarvan hebben er 4 in 2025 plaatsgevonden. Leerlingen gingen onder leiding van Inspecteur Berkmans, als Fantastische Boom Inspecteur (FBI) aan de slag en deden op verschillende manieren onderzoek naar bomen, boomsoorten en het belang van bomen voor de mens en de natuur. Meer informatie over het complete project is te vinden op: milieueducatiedenhaag.nl/site/fbikoffer.

Zzoek de 7 soorten

Doel: Leerlingen ontdekken verschillende landschapstypen en maken kennis met de diersoorten die in deze gebieden leven.

Beoogd resultaat: nvt

Gerealiseerd bereik: 5 klassen, 110 leerlingen

Doelgroep: groep 5 en 6

Planning: mei - okt

Meer info: Zzoek planten en dieren in je wijk

In 2024 heeft de gemeente Leiden extra budget toegekend voor 10 gratis gastlessen. Hiervan zijn er 5 in 2025 gegeven. Er vond eerst een voorbereidende activiteit in de klas plaats die de leerkracht zelf begeleidde. Dit is een kwartet spel over de 7 soorten en de 7 leefgebieden. Daarna volgde een gastles op school, begeleid door Nb! In de afsluitende les - onder leiding van de leerkracht - bedenken de leerlingen wat ze kunnen doen om zelf meer planten en dieren te trekken.

Aan het einde van de les krijgen de kinderen een boekje waarmee ze de verschillende leefgebieden in Leiden kunnen bezoeken met hun ouders. Op elke locatie doen kinderen een opdracht en krijgen ze een sticker zodat er een soort paspoort met kenmerken van het dier of de plant ontstaat.

Tuin met Stip

Doel: Leerlingen ontdekken hoe belangrijk een groene omgeving voor dieren is en wat mensen kunnen doen om iets te verbeteren aan hun eigen omgeving.

Beoogd resultaat: nvt

Gerealiseerd bereik: 9 klassen, 194 leerlingen

Doelgroep: groep 1 t/m 4

Planning: maart t/m oktober

Meer info:

<https://vereniginggdo.nl/op-zoek-naar-de-big-six-lesmateriaal-de-tuin-met-stip->

In opdracht GDO (Gemeenten voor Duurzame Ontwikkeling) heeft Nb! in 2023 een lespakket ontwikkeld bij het kinderboek De tuin met Stip. Het lespakket bestaat uit twee delen: een deel

voor PO groep 1/2 en een deel voor PO groep 3/4. In 2025 werd deze les weer meerdere keren onder begeleiding aangeboden op scholen. De opdrachten gaan over de verschillende soorten dieren die in het boekje voorkomen en over het vergroenen van het schoolplein, de tuin of het balkon. In 2 activiteiten komen ook taal, spelling en rekenen aan bod. In een andere les bewegen de leerlingen buiten op het plein.

2.2.8 KlimaatKlas

Doel: Het ontwikkelen van een onderwijsprogramma over klimaatverandering op basis van het boek Only Planet.

Beoogd resultaat: n.v.t.

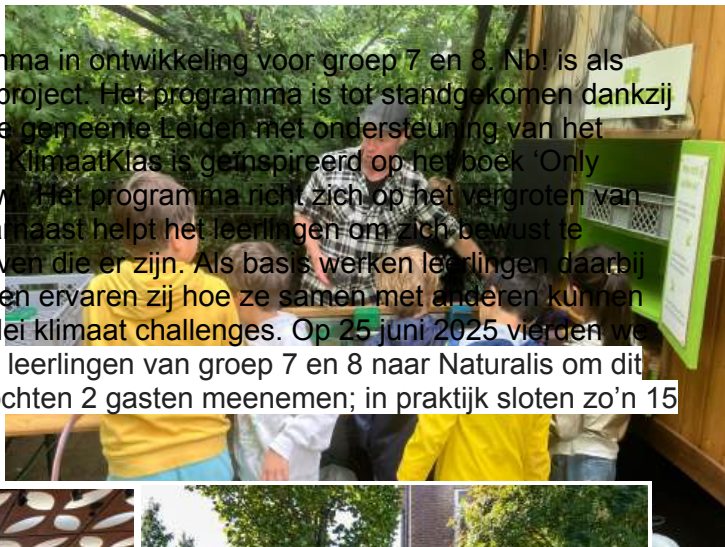
Gerealiseerd bereik: 2 klassen van De Singel totaal 40 leerlingen

Doelgroep: groep 7 en 8

Planning: jaarrond

Website: www.klimaatklas.nl

KlimaatKlas is een onderwijsprogramma in ontwikkeling voor groep 7 en 8. Nb! is als mede-ontwikkelaar betrokken bij dit project. Het programma is tot stand gekomen dankzij de onderwijsinnovatiesubsidie van de gemeente Leiden met ondersteuning van het Leiden Education Fieldlab (LEF). De KlimaatKlas is geïnspireerd op het boek 'Only Planet, klimaatgids voor de 21e eeuw'. Het programma richt zich op het vergroten van kennis over klimaatverandering. Daarnaast helpt het leerlingen om zich bewust te worden van de hoopvolle perspectieven die er zijn. Als basis werken leerlingen daarbij aan hun eigen relatie met de natuur en ervaren zij hoe ze samen met anderen kunnen bijdragen aan de oplossing van allerlei klimaat challenges. Op 25 juni 2025 vierden we één jaar KlimaatKlas. Er kwamen 28 leerlingen van groep 7 en 8 naar Naturalis om dit feestelijk af te sluiten. Leerlingen mochten 2 gasten meenemen; in praktijk sloten zo'n 15 extra gasten aan.

2.2.9 Lessen Keet

Doel: leerlingen ontdekken door diverse onderzoekjes meer over Klimaatverandering en wat zij hier voor positieve rol in kunnen spelen

Doelgroep: groep 1 t/m 8

Beoogd resultaat: 10 lessen met gemiddeld 25 leerlingen, 250 leerlingen

Gerealiseerd bereik: 4 klassen, 100 leerlingen

Planning: 2 x 1 week bij een scholencluster > is veranderd, nu meer losse lessen

Kosten per groep: geen

Deze les bestaat uit een circuit van verschillende activiteiten en maakt gebruik van de interactieve onderdelen van Keet. KEET heeft 4 zijdes die allemaal een eigen invulling hebben:

- 1) biodiversiteit: speuren naar de natuur met BioBlitz en een leefgebied spel.
- 2) klimaatadaptatie: met de watertafel konden leerlingen de gevolgen van een flinke regenbui nabootsen, zie foto's hieronder.
- 3) hittestress: leerlingen konden de warmte van verschillende dakbedekkingen meten en voelen.
- 4) energie: door hard te trappen op de fiets, konden leerlingen energie opwekken. Nb! vulde de bestaande activiteiten, die aanwezig zijn in Keet aan, met extra opdrachten en begeleiding.

2.3 Buitenschools aanbod

2.3.1 Mee naar zee

Doel: kinderen maken kennis met het Nationaal Park Hollandse Duinen. De activiteiten zijn gericht op watereducatie en -beleving.

Doelgroep: kinderen tussen de 8 en 12 jaar via vakantieprogramma van welzijnsorganisaties

Beoogd resultaat: 3 groepen van 30 kinderen uit Leiden en Leiderdorp = 90. Daarbij 7 regionale groepen van diverse Groen doet Goed gemeenten.

Gerealiseerd bereik: 9 groepen totaal 200 kinderen

Vrijwilligers: 1

Planning: zomervakantie met uitloop naar herfstvakantie

Kosten per groep: € 250 voor welzijnsorganisaties en € 500 voor kinderopvang

Partners: Nationaal Park Hollandse Duinen, Het Bewaarde Land, Dunea, SOL Leiden, Inluzio Leiderdorp, Delft voor Elkaar, Haaglanden beweegt, KomKids Schiedam, Sport en Welzijn Leidschendam-Voorburg

Deelnemende gemeenten:

Leiden (en Leiderdorp) 2

Delft 1

Rijswijk 1

Leidschendam/Voorburg 2

Dordrecht 1

Westland 2

De expeditie 'Mee naar zee' heeft i.s.m. Nationaal Park Hollandse Duinen (NPHD) is een kostbare activiteit maar verbreed dan ook letterlijk de horizon van de lage SES kinderen waarvan een heel groot deel nooit in de duinen of op het strand komt. Daarbij is busvervoer en professionele begeleiding noodzakelijk voor deze doelgroep. Tijdens de expeditie leren kinderen overleven in de natuur, fietsen ze door de duinen naar de zee en staat watereducatie centraal. Welzijnsorganisaties hebben aangegeven de expeditie zeer waardevol te vinden voor de kinderen. Hun reacties en alle overige informatie zijn te vinden op de website die ontwikkeld is www.meenaarzee.nl.

Nb! verzorgt dit jaar 3 expedities voor groepen uit de Leidse regio. Daarnaast is Nb! ook regionaal projectleider van Mee naar zee. Denk daarbij aan het samenstellen van het programma, het betrekken van partners en het afstemmen met de locatie. Voor al deze gemeenten organiseert Nb! de expedities. Voor 2025 vragen we een bijdrage à € 1.000 per expeditie, voor in totaal 10 expedities. Er wordt ook een expeditie voor Dordrecht georganiseerd, een gemeente die buiten het werkgebied van Fonds 1818 valt.

Verslag Mee naar Zee 2025 door buurtsportcoach Haaglanden Beweegt

Dit jaar gingen de buurtsportcoaches van Haaglanden Beweegt samen met JOGG Delft met een touringcar en 36 kinderen richting het natuur- en duingebied Meijendel. Daar leerden de kinderen hoe ze kunnen overleven in de natuur: water filteren, hutten bouwen en op ontdekkingsstocht door de duinen, met als afsluiting een bezoek aan het strand.

De dag was inhoudelijk een groot succes. Vooral het hutten bouwen sloot goed aan bij de doelgroep. Ook het waterfilteren werd op een leuke manier gebracht door de uitvoerders, net als het 'struinen' door de duinen. De kracht van de activiteit ligt echt bij de uitvoerders: zij maken het verschil door hun enthousiasme en inhoudelijke kennis.

De werving verliep via Delftse basisscholen en in samenwerking met de buurtmoeders uit Voorhof. Dit zorgde ervoor dat de activiteit snel vol zat. Een aandachtspunt voor een volgende editie is wel om deelnemers vooraf nog even na te bellen. Een aantal kinderen bleek namelijk vergeten dat ze zich hadden aangemeld, waardoor er enkele plekken onbezet bleven.

Verder werkte het goed om, net als dit jaar, twee begeleiders per groep in te zetten, plus één coördinator vanuit de organisatie op locatie. Zeker voor deze doelgroep, die vaak een korte spanningsboog heeft, is die extra aandacht belangrijk om de kinderen erbij te houden.

Een extra tip: als er voldoende budget is, regel dan een lunch. Nu namen veel kinderen zelf eten mee, wat vaak bestond uit ongezonde snacks en frisdrank.

2.3.2 Clean SUP

Doel: kinderen actief betrekken bij het opruimen van plastic in rivieren, het meten van waterkwaliteit en het bedenken van nieuwe toepassingen van afvalplastic.

Thema: Het Spettert

Doelgroep: kinderen vanaf 8 jaar met zwemdiploma o.b.v. welzijnsorganisatie/vakantieschool/bsv

Beoogd resultaat: 3 groepjes van ongeveer 12 kinderen = 36 kinderen

Gerealiseerd bereik: 5 kinderen

De Clean SUP wordt sinds 2021 door 5 gemeenten in Zuid-Holland geprogrammeerd in het kader van Groen doet Goed. Ook voor dit project is een website gemaakt www.clean-sup.nl.

Stichting Techniekmenu uit Leidschendam-Voorburg is initiator en projectleider van de Vliet Clean SUP. De route, die van Leiden naar Delft liep, groeide in de loop der jaren tot een groot evenement dat steeds meer tijd kostte. Daarom is ervoor gekozen om in 2024 voor een eenvoudigere variant te gaan waarbij de lage SES doelgroep echt centraal staat i.p.v. een grootschalig evenement met de waterscouts en vele organisaties zoals het Hoogheemraadschap.

2.3.3 Natuuractiviteiten welzijnsorganisaties

Beoogd resultaat: 15 activiteiten voor 15 kinderen = 225

Gerealiseerd bereik: 14 activiteiten voor 620 kinderen bestaande uit:

3 x Talentplaza: 27 kinderen

2 x Zomerfestijn: 450 kinderen

4 overige activiteiten SOL: 38 kinderen

5 wijkevenementen van partners: 105 kinderen

Thema: Buitenles in de buurt
Doelgroep: 4 t/m 12 jaar
Planning: april t/m december
Bijdrage per kind: geen, gratis deelname
Vrijwilligers: 3
Partners: SOL, BplusC

In samenwerking met SOL hebben we in 2025 verschillende natuuractiviteiten aangeboden in de lage SES wijken:

- We gaven drie keer invulling aan Talentplaza; in de Slaaghwijk, de Stevenshof en in de Morschwijk. Talentplaza is een wekelijkse inloopactiviteit waar de kinderen elke week iets anders kunnen beleven.
- We waren aanwezig bij de twee Zomerfestijns in de zomervakantie, in Leiden Noord en in Leiden Zuid-West. Deze evenementen worden georganiseerd op kunstgrasvelden bij een sportcomplex. Omdat daar weinig natuurlijk groen te vinden was, hebben we beide keren een blote voetenpad gemaakt met grote bakken stro, zand, houtsnippers, modder etc.
- Tijdens de zomervakantie organiseerde Nb! nog vier andere natuuractiviteiten bij de SOL locaties

Daarnaast was Nb! ook aanwezig bij wijkevenementen van diverse partners in de stad:

- Natuur om de hoek (3 jan): broodjes bakken tijdens een evenement in De Kooi
- Dierenweide Kweeklust in de Morschwijk (28 mei): kaarden tijdens het schapen scheren
- Energiefestival Merenwijk (31 mei): slootsafari bij het buurthuis Op eigen wieken in de Slaaghwijk
- Samen aan de slag feest (4 juni): wildplukken in de Morschwijk en zaadbommen maken in de Herenstraat

2.3.4 Kennismakingsprogramma Verwonder om de Hoek

Beoogd resultaat: op aanvraag
Gerealiseerd bereik: 5 cursussen, in totaal 53 deelnemers
Doelgroep: groep 2 t/m 4 en 5 t/m 7.
Planning: mei/juni en september/oktober
Partners: Verwonder om de hoek

In 2025 heeft Nb! vier keer een cursus aangeboden in het Kennismakingsprogramma van Verwonder om de hoek. Het doel van dit programma is dat kinderen de kans krijgen om hun passies en talenten te ontdekken.

Voor de jongere doelgroep (groep 2 t/m 4) heeft Nb! de cursus In het Sprookjesbos. Tijdens deze cursus ontdekken kinderen de natuur aan de hand van een sprookje. Elke les start met een verhaal, daarna gaan ze naar buiten en doen opdrachten en spellen die passen bij het verhaal. Voor de oudere kinderen is er de cursus 'Overleven in de natuur'. Deze is erg populair en gebaseerd op het verhaal van Robinson Crusoe. Kinderen gaan aan de slag met en in de natuur en leren allerlei problemen op te lossen. Hoe zorg je bijvoorbeeld dat je snel een onderkomen kunt bouwen waarin je echt droog blijft, hoe kom je aan eten en hoe zorg je dat je warm blijft? Allemaal vragen waar je tegenaan loopt als je bent aangespoeld op een onbewoond eiland.

Tot slot is Nb! dit jaar gevraagd om een Buitenclub in Oegstgeest te organiseren. Het verzoek was om een programma te maken waarin aandacht was voor zowel kunst/cultuur als natuur. Daarom werd samenwerking gezocht met Fields of Wonder. Elke dinsdag in april, mei en juni, verzamelde de groep van 12 kinderen bij de Daltonschool in Oegstgeest. Het programma was afwisselend: van slootdiertjes tot een gieterdans en van vuur maken tot bewegen als de natuur. Ook werd er elke week een half uurtje besteed aan het onderhoud en zaaien en oogsten in de moestuin. De Buitenclub werd feestelijk afgesloten met de ouders, broertjes en zusjes van

de deelnemers.

Cursus	Locatie	Periode	Aantal deelnemers
KMP In het Sprookjesbos	Kinderboerderij	okt/nov	9
KMP In het Sprookjesbos	Kinderboerderij	mei/juni	8
KMP Overleven in de natuur	Kinderboerderij	mei/juni	16
KMP Overleven in de natuur	Wereldwijzer, Leiden	nov/dec	8
Extra: Buitenclub Oegstgeest	Daltonschool, Oegstgeest	mei - juli	12

2.4 Netwerk en organisatie

Professionalisering stichting

Ook in 2025 zijn er weer een aantal stappen gezet om Nb! verder te professionaliseren. Zo wordt er maandelijks een coördinatorenoverleg georganiseerd, zodat de projectleiders met elkaar kunnen sparren over hun opdracht. En de verbinding kunnen zoeken, waar dat mogelijk is. Ook worden kennis en ervaring uitgewisseld en denken de coördinatoren mee over de ontwikkelingen binnen de stichting.

Daarbij is er in 2025 een vertrouwenspersoon aangesteld die zich heeft voorgesteld aan alle ZZP-ers tijdens onze voorjaarsborrel. Alle betrokkenen hebben informatie over de rol en werkwijze van de vertrouwenspersoon en zijn contactgegevens ontvangen. Er is vervolgens een gedragscode opgesteld die ook geplaatst is op de website van de stichting.

Netwerk

In 2025 gebeurde er een hoop: vanuit Nb! werden er meerdere symposia, kennisdagen en netwerkbijeenkomsten bezocht. Zowel binnen Leiden als in Zuid-Holland en zelfs landelijk. Een greep uit de netwerkactiviteiten waar Nb! een actieve rol had of heeft geïnitieerd in 2025:

- In oktober organiseerde Nb! samen met [MEC Leiderdorp](#) de jaarlijkse ZON dag: een dag voor het Zuid-Hollands Overleg Natuureducatie, in combinatie met een Groen doet Goed bijeenkomst
- Nb! organiseerde twee netwerkborrels voor de ZZP-ers en diverse partners.
- Op het [Duurzaamheidsfestival - Leiden Nationale Onderwijsstad](#) had Nb! een stand vol inspiratie en informatie
- Nb! was partner van [Expeditie Stadsnatuur](#) en had een stand bij het slotfestival van dit project in het stadhuis